
บทความจากสนาม (Fieldnote)
การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง
สู่การสร้างเมืองน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วม

ผ่านหลักสูตรท้องถิ่น:
เรื่องเล่าจากพื้นที่ คลองหกวา
จังหวัดปทุมธานี

Education for Citizenship and
Participatory Community Building through
Local/Area Based
Curriculum: Reflection from Klong Hok Wa,
Pathum Thani Province

บทความจากสนาม (Fieldnote)
การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง
สู่การสร้างเมืองน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วม
ผ่านหลักสูตรท้องถิ่น:
เรื่องเล่าจากพื้นที่ คลองหกวา
จังหวัดปทุมธานี

Education for Citizenship and
Participatory Community Building through
Local/Area Based
Curriculum: Reflection from Klong Hok Wa,
Pathum Thani Province

อภัยชนม์ สัจจะพัฒนกุล¹

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Apaichon Satjapattanakul

Faculty of Education, Pibulsongkram Rajabhat University

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอประสบการณ์ภาคสนามจากงานวิจัยเรื่อง “การนำเสนอแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองสู่การสร้างเมืองน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วมผ่านหลักสูตรท้องถิ่น” เนื่องจากงานวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม จึงให้ความสำคัญกับการสังเคราะห์เรื่องเล่าและประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้คนที่ร่วมกันในงานวิจัยเพื่อให้เห็นแนวทางการสร้างพลเมืองผ่านหลักสูตรท้องถิ่น โดยหวังว่าบทความนี้จะช่วยให้นักวิชาการด้านหลักสูตรและการสอน นักการศึกษา ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำหลักสูตรหันกลับมาพิจารณาว่าหลักสูตรท้องถิ่นที่แท้จริงนั้นมีคุณค่าต่อการสร้างพลเมืองและสังคมไทยที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: หลักสูตรท้องถิ่น การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง การจัดการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม

Abstract

This article offers field perspective from the research entitled “Approaches to Education for Citizenship and Participatory Community Building through Local/ Area Based Curriculum”. This project employs participatory action method. Syntheses of stories and learning experiences of shared by research participants are important as to demonstrates how Local/Area based curriculum can be used for citizenship construction. Such fieldnote will enable curriculum scholars, education specialist, teachers and concerned

actors to reconsider the importance and value of Local/Area Based Curriculum in preparing citizens and developing a sustainable society.

Keywords: Local Area Based Curriculum, Education for Citizenship, Participatory Education

“ครูเห็นด้วยที่จะมีงานวิจัยที่ช่วยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาพลเมือง เพราะที่ครูสอนทุกวันนี่เป้าหมายหนึ่งก็คือ การเตรียมความพร้อมให้นักเรียนเติบโตขึ้นไปเป็นพลเมืองที่ดี ถ้าเขาได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น และสามารถเป็นพลเมืองดีของชุมชนได้ เขาก็จะเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและของโลก”

ครูระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดคลองชัน

(สัมภาษณ์วันที่ 18 มกราคม 2558)

บทนำ: สู่จุดเริ่มต้น

โลกในศตวรรษที่ 21 เป็นโลกที่เชื่อมร้อยผู้คนและสิ่งแวดล้อมในมิติต่างๆ ให้สัมพันธ์และเชื่อมโยงถึงกันอย่างซับซ้อน การพิจารณาสภาพการณ์ของสังคมไทยในปัจจุบันจึงไม่สามารถแยกสถานการณ์ของท้องถิ่นออกจากสถานการณ์ของโลกได้ ขณะที่การเปลี่ยนแปลงในบริบทของพื้นที่ท้องถิ่นซึ่งถือเป็นพื้นที่เชิงรูปธรรมที่ชัดเจนในการพัฒนาประเทศและสังคมโลกและมีปัจจัยความสำเร็จอยู่ที่การมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคม

“การศึกษา” ในฐานะเครื่องมือในการเตรียมพลเมืองจึงให้ความสำคัญกับการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในท้องถิ่นเห็น ได้จากการกำหนดนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ การปฏิรูปหรือการเปลี่ยนแปลง

หลักสูตรตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา ที่สำคัญคือ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายการศึกษาหลักของประเทศไทยที่เกิดขึ้น เพื่อผลักดันให้เกิดการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้หน่วยงานทุกระดับ ทั้งระดับชาติ เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา ตลอดจน ชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร ดังนั้นตั้งแต่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มาจนถึงหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จึงเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

“หลักสูตรท้องถิ่น” เป็นหลักสูตรที่ทำให้เกิดกระบวนการการสร้าง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาของ ชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนสร้างพื้นที่ให้ผู้ใหญ่ในชุมชนได้สื่อสารกับเด็กและเยาวชน เพื่อร่วมกันกำหนดอนาคตของชุมชน โดยมีเป้าหมายที่สำคัญอยู่ที่การเตรียม ผลเมืองให้พร้อมมีส่วนร่วมในการทำให้ชุมชนน่าอยู่ สามารถรับมือกับสถานการณ์ ปัญหาที่ตนเองและชุมชนเผชิญท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในโลกศตวรรษที่ 21 ได้

สำหรับประเทศไทย การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง นั้นเริ่มเป็นกระแสขึ้นอีกครั้งภายหลังการรัฐประหารโดยนโยบายแรกๆ ที่ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (National Council for Peace and Order) ดำเนินการคือ การกำหนดนโยบายให้ทุกโรงเรียนเพิ่มเติมรายวิชาหน้าที่พลเมือง โดยได้กำหนดค่านิยม 12 ประการ สำหรับบูรณาการเป็นเป้าหมายในการพัฒนา ผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557) คือ

1. รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงาม - เพื่อส่วนรวม
3. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์

4. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียน
5. รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม
6. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
7. เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง
8. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักเคารพผู้ใหญ่
9. มีสติ รู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติ ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
10. รู้จักดำรงตนอยู่ โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
11. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ หรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา
12. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมและต่อชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

ค่านิยม 12 ประการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองได้กลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองอย่างหนึ่งที่แฝงอยู่ในการศึกษา ซึ่งการให้ความสำคัญกับ “ค่านิยม” ซึ่งเป็นคุณค่า (Value) ที่คนในสังคมให้การยอมรับและเลือกเป็นหลักคิดในการยึดถือปฏิบัติ (ทิตินา เขมมณี, 2542, น. 2, สุมณ อมรวิวัฒน์, 2535, น. 103) แม้ว่าค่านิยมดังกล่าวจะส่งเสริมและเคลือบแฝงไปด้วยเจตจำนงทางการเมืองแบบอนุรักษ์นิยมที่ผู้สอนต้องพึงระมัดระวัง แต่การเลือกเข้าใจในแง่ดีของค่านิยมชุดนี้ก็ช่วยให้เราเข้าใจบริบทของสังคมไทยที่ต้องการการเปลี่ยนแปลง เมื่อกระทรวงศึกษาธิการขับเคลื่อนประเด็นดังกล่าวผ่านสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองซึ่งคาดหวังให้เป็น

รายวิชาที่สนับสนุนให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะและค่านิยมที่พึงประสงค์ดังกล่าว การเตรียมคุณลักษณะของพลเมืองในอนาคตของประเทศไทยจึงตกเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะต้องเริ่มดำเนินการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2557 เป็นต้นไป (ที่ ศธ 04039/1496) ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องเลือกนำส่วนที่ดีของแนวคิดจากส่วนกลางปรับให้เข้ากับบริบทของท้องถิ่นของตน เพื่อให้การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาพลเมืองนั้นประสบความสำเร็จและไม่ล้มเหลวเหมือนที่ผ่านมา

จากภาพรวมการศึกษาของประเทศไทยที่ผ่านมาทางกระทรวงศึกษาธิการได้ระบุดึงปัจจัยความสำเร็จที่จะทำให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทยก้าวไปสู่เป้าหมายได้ หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทางกระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้ระบุไว้ก็คือ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจะประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายได้นั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรทุกระดับต้องมีการประสานสัมพันธ์และความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งรวมถึงภาคธุรกิจเอกชน บิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การพัฒนาและการใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการจัดการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย

สนามในการศึกษา

พื้นที่คลองหกวาเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความน่าสนใจ เนื่องจากเป็นพื้นที่ปริมณฑลของกรุงเทพมหานครที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาเชื่อมร้อยกับคลองรังสิตที่มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวเปลี่ยนสภาพจากท้องนาเป็นพื้นที่โรงงานอุตสาหกรรมที่ดึงดูดผู้คนและแรงงานทั้งจากในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน ส่งผลให้เกิดชุมชนแออัดเพิ่มมากขึ้น ในขณะเดียวกัน

ธุรกิจบ้านจัดสรรขยายตัวเพิ่มมากขึ้น พื้นที่ทางการเกษตรลดลง พื้นที่สีเขียวลดลง แรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น ทำให้เห็นได้ชัดว่าสังคมท้องถิ่นของพื้นที่คลองหกเวลานั้นเต็มไปด้วยความหลากหลาย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ที่เกิดขึ้นนี้ล้วนเกิดขึ้นตามกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับโลกจนถึงในระดับท้องถิ่น เมื่อพิจารณาไปที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงกับการพัฒนาพื้นที่ อาทิจังหวัดการปกครองส่วนจังหวัดปทุมธานี ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี (พ.ศ. 2555 - 2559) โดยมีสาระสำคัญในยุทธศาสตร์ จำนวน 7 ด้าน คือ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการพัฒนาการสาธารณสุขภาค ยุทธศาสตร์การส่งเสริมคุณภาพชีวิต ยุทธศาสตร์การบำรุงรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ยุทธศาสตร์การส่งเสริมพัฒนาการเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการบริหารจัดการ และยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งก็มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การสร้างจังหวัดปทุมธานีให้เป็นเมืองน่าอยู่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้นำหลักสูตรท้องถิ่นเข้ามาเป็นเครื่องมือในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนและคนในพื้นที่ผ่านการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) และเป็นพื้นที่ฝึกฝนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้คนที่เข้าร่วมโครงการ โดยคาดหวังว่าผลจากการจัดการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมจะมีส่วนพัฒนาให้ผู้เรียนเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคม เกิดความตระหนักรู้ในท้องถิ่น (Sense of Place) ตระหนักรู้ในความหมายและคุณค่าของท้องถิ่นที่มีต่อตนเอง (Place Meaning) และเชื่อมโยงตนเองเข้ากับท้องถิ่น (Place Attachment) จนก่อให้เกิดเป็นสำนึกพลเมืองที่มีทักษะพร้อมที่จะแสดงออกเพื่อการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีกว่าเพื่อท้องถิ่น โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้สร้างพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

และสังเคราะห์ข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อนำเสนอแนวทางการใช้หลักสูตร
ท้องถิ่นเพื่อการสร้างพลเมืองสู่การสร้างชุมชนน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วมในบริบท
พื้นที่รอบคลองหกวา

ผู้คนบนเส้นทางแห่งการเตรียมพลเมือง:

กระบวนการเรียนรู้ในงานวิจัย

“ความจริงชุมชนก็คงอยากจะมีส่วนร่วมกับโรงเรียนแต่ก็ไม่ว่า
จะเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างไร ถ้ามีงานวิจัยที่ช่วยทำให้โรงเรียนกับ
ชุมชนได้มีส่วนร่วมกันอย่างแท้จริงก็จะดีมาก เพราะเป็นประโยชน์
กับทุกคน ยิ่งถ้าทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าชุมชนน่าอยู่ได้ ทุกคนใน
ชุมชนก็คงจะมีความสุข”

ครูระดับประถมศึกษาโรงเรียนวัดแจ้งลำหิน

(สัมภาษณ์วันที่ 29 ตุลาคม 2557)

งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของผู้มี
ส่วนเกี่ยวข้อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action
Research) จึงถูกนำมาใช้เป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งหัวใจในการ
พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นเน้นการคำนึงถึงบริบทของพื้นที่เป็นตัวตั้ง (Area Based
Curriculum) ดังนั้นกระบวนการระหว่างทางที่ทำให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม
จึงเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่ง สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พุทธศักราช 2542 ซึ่งระบุไว้ในมาตรา 8 โดยในการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้
คือ 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการ
จัดการศึกษา 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง
และในส่วนของกระบวนการจัดการศึกษานั้น ในมาตรา 29 ของ พ.ร.บ. ฉบับ

ดังกล่าวยังระบุถึงการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการจัดการศึกษาว่าให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น “คลองหกวา ยินดีที่ได้รู้จัก” ทำหน้าที่เป็นพื้นที่สร้างการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในชุมชนรอบคลองหกวา โดยมีครูเป็นหัวหอกในการขับเคลื่อนทั้งในฐานะของผู้สานเครือข่ายภายในชุมชนและผู้สร้างองค์ความรู้ โดยมีนักวิจัยเป็นเพื่อนร่วมทาง และมีหน่วยงานเอกชนในพื้นที่คอยให้การสนับสนุน โดยมีสมาคมเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานวิจัย อย่างไรก็ตามในฐานะนักวิจัยที่เพิ่งก้าวเท้าเข้าสู่ชุมชน การหาเพื่อนร่วมทางในชุมชนจึงจำเป็นอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนงานวิจัย เราจึงเริ่มจากการเข้าไปสำรวจและเก็บข้อมูลพื้นฐานในชุมชน โดยจุดประสงค์หลักคือเพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับทุนทางสังคมของชุมชน และจุดประสงค์ที่สำคัญอีกประการคือการทำความรู้จักและสร้างมิตรภาพระหว่างนักวิจัยกับบุคคลต่างๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ห้างร้าน โรงงานอุตสาหกรรม รวมถึงหน่วยงานในท้องถิ่น การสัมภาษณ์เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ต้นทุนทางสังคมของชุมชนรอบพื้นที่คลองหกวา รวมถึงอนาคตภาพสังคมน่าอยู่ที่ชาวชุมชนต้องการ ตลอดจนโจทย์ท้าทายการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ โดยในการเลือกโรงเรียนเข้าร่วมโครงการนั้นใช้ความสมัครใจ

ของโรงเรียนเอง โดยมี 9 โรงเรียนที่สมัครใจมาร่วมโครงการ ได้แก่ โรงเรียนสุเหร่า
สามวา โรงเรียนวัดแป้นทอง โรงเรียนวัดแจ้งลำหิน โรงเรียนวัดราษฎร์ศรัทธา
ราม โรงเรียนวัดประชุมราษฎร์ โรงเรียนเจริญดีวิทยา โรงเรียนวงศ์ไพฑูรย์วิทยา
โรงเรียนชุมชนเลิศพินิจพิทยา และโรงเรียนวัดคลองชัน

เมื่อผู้วิจัยได้พบผู้คนที่คาดว่าจะจะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change
Agent) ในระดับต่างๆ ของท้องถิ่นแล้ว สิ่งที่น่าจะวิจัยขับเคลื่อนต่อมาก็คือ การพา
ให้ผู้คนที่ทั้งหลายในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมทำ “หลักสูตรท้องถิ่น”
ผ่านหลักการ “พาคิด-พาทำ” ดังนี้

1) **พาคิด** คือการพาผู้คนในภาคส่วนต่างๆ ของชุมชน รวมถึงเด็กๆ
นักเรียนในชุมชน มานั่งล้อมวงพูดคุยเพื่อทบทวนทุนทางสังคมของชุมชน
ร่วมกัน ผ่านการวิเคราะห์ผ่านเครื่องมือ SWOT Analysis เพื่อให้เห็นจุดแข็ง
จุดอ่อน โอกาส และความเสี่ยงของชุมชน ตลอดจนประเด็นที่การศึกษาจะต้อง
เข้าไปหนุนเสริม จากนั้นจึงให้ผู้เข้าร่วมวิเคราะห์ภาพแห่งอนาคต (Scenario)
ของชุมชน จากนั้นจึงร่วมกันสร้างวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และจุดเน้นที่สำคัญของ
“หลักสูตรท้องถิ่น” โดยจุดเน้นที่สำคัญได้แก่ 1) เป็นหลักสูตรที่เน้นการปฏิบัติ
เพื่อแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม 2) เป็นหลักสูตรที่ทำให้ผู้เรียนมีจิตอาสา
และตระหนักในปัญหาของชุมชน 3) เป็นหลักสูตรที่ช่วยพัฒนาทักษะการคิดและ
ทักษะชีวิตของผู้เรียน

2) **พาทำ** คือการพาครูทั้ง 9 โรงเรียนรอบพื้นที่คลองหกวาที่เข้าร่วม
โครงการให้กลายเป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงผ่านการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น โดย
นำวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และจุดเน้นของหลักสูตรท้องถิ่นมาช่วยกันคิด ระดมสมอง
ออกแบบ และพัฒนาร่วมกันจนออกมาเป็นหลักสูตรเชิงปฏิบัติการ (Activity
- based Curriculum) ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวมบนฐานของ

กระบวนการเรียนรู้ผ่านโครงการเพื่อสังคม ที่แต่ละโรงเรียนสามารถนำหลักสูตรไปปรับใช้ตามบริบทของโรงเรียน หลักสูตรท้องถิ่น “คลองหกวา ยินดีที่ได้รู้จัก” จึงเกิดขึ้น และถูกนำมาใช้เป็นพื้นที่ในการสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนให้เข้ามาสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้กับผู้เรียนซึ่งเป็นลูกหลาน และเป็นอนาคตของชุมชน

หลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการสร้างพลเมือง: คืบความ ทรงจำให้ชุมชน คืบคนให้อนาคต

*“ปทุมธานีของดีดีหายไปเยอะ เดียวนี้แทบจะไม่มีอะไรโดดเด่น
อย่างแต่ก่อนการทำตะกร้อหวายที่นี้จะดังมาก แต่เดี๋ยวนี้ก็หายไป
ไปแล้วไม่มีใครทำ แล้วเรื่องราวของท้องถิ่นจะหายไปพร้อมกับ
การเปลี่ยนแปลงรีเปลา เป็นเรื่องน่าคิด”*

ครูระดับประถมศึกษา โรงเรียนวงศ์ไพฑูรย์

(สัมภาษณ์วันที่ 29 พฤศจิกายน 2557)

หลักสูตรท้องถิ่น คือหลักสูตรที่สร้างขึ้นจากสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนและความคาดหวังของผู้คนในท้องถิ่นนั้นๆ โดยหลักสูตรท้องถิ่นจะต้องมีลักษณะสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นั้นๆ ซึ่งเราอาจเรียกหลักสูตรประเภทนี้ว่าเป็นหลักสูตรเชิงพื้นที่ (Area based Curriculum) โดยมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งต่ออนาคตของท้องถิ่นให้กับลูกหลาน เน้นให้ผู้เรียนแสวงหาองค์ความรู้ที่ตอบสนองกับวิถีชีวิตของตนเอง เท่าทัน และสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวเองได้ สามารถแสดงออกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในฐานะพลเมืองเด็ก และเยาวชนของชุมชน มีองค์ความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สามารถนำความรู้ไปใช้การพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้ (อัญชลี ธรรมะวิธิกุล, 2552), (ชนัท ธาตุทอง,

2550), (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551), (ชัชวาล ทองดีเลิศ, 2553)

ความจริงคำว่า “หลักสูตรท้องถิ่น” ปรากฏขึ้นครั้งแรกในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2521 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 จากนั้นพื้นที่ของหลักสูตรท้องถิ่นก็ปรากฏออกมาอย่างต่อเนื่องทั้งในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 และในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 แม้พื้นที่ของหลักสูตรท้องถิ่นจะถูกกล่าวถึงแต่ก็ปรากฏในฐานะที่ครูในแต่ละโรงเรียนจะเลือกปฏิบัติตามความเหมาะสม หลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นพื้นที่ยืดหยุ่นทางการศึกษา เช่น เป็นแนวทางการจัดการศึกษาที่สถานศึกษาต้องจัดให้สอดคล้องกับท้องถิ่น เป็นกรอบหลักสูตรท้องถิ่นที่ทุกวิชาต้องบูรณาการให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และเป็นวิชาเพิ่มเติมหรือสาระเพิ่มเติม อย่างไรก็ตามหลักสูตรท้องถิ่น “คลองหกวา ยินดีที่ได้รู้จัก” ที่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันสร้างขึ้นมามีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรเชิงบูรณาการ (Integrated Curriculum) ผสมผสานเนื้อหาและกระบวนการของแต่ละวิชาเข้าด้วยกัน หลักสูตรจึงมีลักษณะเป็นหลักสูตรเชิงกว้างและเชิงลึก เชิงกว้างคือมุมมองของหลักสูตรท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงของโลก และเชิงลึกในประเด็นของการลงมือแก้ไขปัญหา ตลอดจนอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่น ซึ่งหลักสูตรเชิงบูรณาการนี้จะช่วยให้การเรียนการสอนสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตจริงได้

2. เน้นการมีส่วนร่วม หลักสูตรท้องถิ่นที่ดีต้องถูกสร้างจากการมีส่วนร่วมของทุกคนที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในท้องถิ่นนั้นๆ การสร้างการมีส่วนร่วมจะทำให้ชุมชนเห็นบทบาทของตนเองในการจัดการศึกษาเพื่อชุมชน นำไปสู่การสร้างคุณค่าร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นให้ตระหนักและสร้างความ

ร่วมมือระหว่างกันในการส่งต่ออนาคตของชุมชนให้กับพลเมืองรุ่นใหม่ของท้องถิ่น

3. มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การพัฒนาพลเมืองท้องถิ่นที่เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก มีภูมิคุ้มกันในตัวเองและพร้อมที่จะแสดงออกถึงความ เป็นพลเมืองแข็งขัน (Active Citizen)

จะเห็นได้ว่าหากเรานำบริบทของพื้นที่และความต้องการของผู้เรียน มาเป็นตัวตั้งภาพของหลักสูตรท้องถิ่นจะเปลี่ยนไป หลักสูตรท้องถิ่นจะไม่ใช่แค่ การทำการเกษตร งานฝีมือ หรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เกร็ดความรู้ที่มา หรือ ของดีในท้องถิ่นเท่านั้น แต่หลักสูตรท้องถิ่นจะเป็นทั้งหลักสูตรเชิงกว้างและลึก เพื่อเตรียมให้ผู้เรียนเท่าทันกับความเปลี่ยนแปลง เชื่อมโยงตัวเองกับท้องถิ่นได้ สร้างพื้นที่สร้างโอกาสใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชน พลเมืองท้องถิ่นแข็งขัน (Active Citizen) จึงเป็นเสมือนแสงไฟของชุมชนที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนา ท้องถิ่นต่อไปอย่างยั่งยืน

“...เห็นเขามาทำแผนที่ชุมชน มาถามประวัติหมู่บ้าน มาถาม ถึงปัญหาชุมชนว่ามีอะไรบ้าง ป้าก็ว่า เอ้อ มันดีนะ ดีที่เห็นครู เห็นเด็กนักเรียนสนใจเรื่องราวของชุมชน เพราะถ้าลูกๆหลานๆ เราไม่สนใจแล้วใครจะมาสนใจ”

ป้าชายกล้วยแขก หน้าที่ว่าการอำเภอลำลูกกา
(สัมภาษณ์วันที่ 18 มกราคม 2558)

“คลองทกวา ยินดีที่ได้รู้จัก” : การจัดการเรียนรู้ผ่านการทำโครงการ เพื่อสังคม

เมื่อเราพูดถึงกระบวนการที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริม

สร้างความเป็นพลเมืองให้สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น และก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 หรือโลกแห่งอนาคต รูปแบบการสอนโดยใช้โครงการ (Project Based Learning) ที่ใช้ปัญหาในท้องถิ่นเป็นฐาน (Problem Based Learning) จึงถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นกระบวนการสำคัญหรือเรียกได้ว่าเป็นหัวใจของหลักสูตรท้องถิ่น “คลองหกวา ยินดีที่ได้รู้จัก” วิธีการสอนดังกล่าวจะช่วยบูรณาการเนื้อหา ทักษะ และเจตคติ ผ่านการสร้างสรรค์ผลงานหรือชิ้นงานที่สอดคล้องกับปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญ ซึ่งเป็นการสร้างพื้นที่ของคุณค่าความเป็นพลเมืองของนักเรียน ให้ตระหนักในปัญหาส่วนรวม รู้จักวางแผน สร้างเครือข่าย และเห็นคุณค่าและพลังในการมีส่วนร่วมเพื่อคลี่คลายปัญหาดังกล่าว นอกจากนี้ จุดเด่นสำคัญของการสอนด้วยรูปแบบโครงการที่ใช้ปัญหาในท้องถิ่นเป็นฐานก็คือการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา (Problem - Solving skills) ซึ่งเป็นทักษะที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พลิกแพลงความคิดและทักษะต่างๆ ที่จำเป็นต่อการเผชิญหน้ากับความท้าทายของสังคมภายนอกโรงเรียน (Bentley (2000) อ้างถึงใน McGregor, 2007 : 230) และเชื่อมั่นได้ว่ากระบวนการดังกล่าวจะเป็นการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง

ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนด้วยรูปแบบโครงการที่ใช้ปัญหาในท้องถิ่นเป็นฐาน นักวิจัยได้สังเคราะห์จากข้อเสนอของนักการศึกษาที่ได้ให้ข้อเสนอไว้ โดยปรับให้สอดคล้องกับเป้าหมายของงานวิจัย ทั้งนี้ออกมาเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นสำรวจปัญหาในชุมชน ให้นักเรียนได้ลงพื้นที่ศึกษาชุมชนเพื่อสำรวจสภาพและปัญหาของชุมชนใน 4 มิติของชุมชนน่าอยู่ ได้แก่ มิติด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสุขภาวะ โดยใช้เครื่องมือในการศึกษาชุมชน เช่น การสัมภาษณ์ (Interview) ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral History) การทำกรอบภาพเล่าเรื่อง การทำแผนที่เดินดิน ปฏิทินชุมชน เป็นต้น ตามความเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 2 **ขั้นวิเคราะห์ปัญหา** หลังจากเก็บข้อมูลแล้วจึงใช้กระบวนการกลุ่มในการวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชนใน 4 มิติ อภิปรายในประเด็นที่พบ จุดแข็ง จุดอ่อน จุดน่าสนใจ จุดท้าทาย ความสัมพันธ์ในสภาพและปัญหาของชุมชน และร่วมกันสร้างภาพแห่งอนาคตของชุมชนร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 **ขั้นเลือกปัญหา** โดยใช้กระบวนการฉันทามติอย่างมีเหตุผล คือการอภิปรายร่วมกันอย่างมีเหตุผล และเลือกปัญหาด้วยกระบวนการฉันทามติ คือยึดการเสียงข้างมาก

ขั้นตอนที่ 4 **ขั้นวางแผนการแก้ไขปัญหา** การวางแผนในการแก้ปัญหาโดยการวิเคราะห์เป้าหมาย วิธีการ และการสร้างการมีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการ C Q E (Creativity Quality Engagement) ที่สรุปมาจาก 23 แนวทางการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของปวงชนชาวไทย เป็นตัวบ่งชี้แต่ละแผนงานว่าแต่ละแผนงานนั้น 1) แผนงานที่นักเรียนทำนั้นมีความสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาหรือไม่ หรือเป็นการแก้ปัญหาแบบเดิมๆ 2) แผนงานมีคุณภาพ สามารถนำไปใช้ได้จริงหรือไม่ และ 3) แผนงานนั้นสร้างการมีส่วนร่วมมากน้อยแค่ไหน ทุกคนในชุมชน การเรียนรู้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงหรือไม่

ขั้นตอนที่ 5 **ขั้นลงมือปฏิบัติการแก้ไขปัญหา** การปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ตั้งแต่การชักชวน สร้างเครือข่ายการทำงาน และลงมือแก้ไขปัญหารูปผลเพื่อพัฒนาการทำงาน

ขั้นตอนที่ 6 **การนำเสนอผลงาน** เลือกใช้สื่อเพื่อนำเสนอประเด็นสำคัญของชุมชน หรือองค์ความรู้ที่ได้สู่พื้นที่สาธารณะที่คนในชุมชนท้องถิ่น หรือบุคคลภายนอกจะได้เห็นและเรียนรู้ ซึ่งสามารถนำเสนอได้อย่างหลากหลายตามความสนใจ เช่น ป้ายโปสเตอร์ สารคดีขนาดสั้น หนังสั้น เวทีสาธารณะ เป็นต้น

กระบวนการดังกล่าวจะเป็นเสมือนสะพานแห่งการเรียนรู้ที่เชื่อมผู้เรียนกับชุมชนให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย (Meaningful Learning) เพราะเป็นการเรียนรู้เพื่อสังคม เป็นการเรียนรู้ในวิถีชีวิต การประเมินผลการเรียนรู้จึงเป็นการประเมินเพื่อพัฒนา ผลงานหรือชิ้นงานที่ออกมานั้นจะล้มเหลวหรือประสบความสำเร็จมีค่าเท่ากัน ครูผู้สอนควรคำนึงถึงกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์

ฟังเสียงเด็ก: หัวใจประชาธิปไตยในการเรียนรู้

“คนทิ้งขยะเพราะ? เป็นคนต่างถิ่น เป็นคนต่างถิ่นเพราะ? มาทำงานทำ มาหางานทำเพราะ? เลี้ยงดูครอบครัว เลี้ยงดูครอบครัวเพราะ...” เสียงนักเรียนขณะนำเสนอผลงาน “ผังก้างปลา วิเคราะห์ปัญหาขยะในชุมชน วันที่ 18 มกราคม 2558”

เนื้อหาเกี่ยวกับเวลาเป็นข้อจำกัดของคุณครูส่วนใหญ่ คำกล่าวที่ว่า “สอนไม่ทัน” จึงเกิดขึ้นกับครูที่คาดหวังเนื้อหามากกว่าการเรียนรู้ที่แท้จริง ในกรณีนี้ผู้วิจัยจึงขอยกตัวอย่างเสียงสะท้อนจากครูที่ฟังเสียงสะท้อนจากผู้เรียนในประโยคข้างต้น ซึ่งเป็นผลการวิเคราะห์ของผู้เรียนผ่านเครื่องมือ “ผังก้างปลา” ซึ่งเป็นเครื่องมือชุมชนที่ใช้ในการวิเคราะห์หาที่มาของปัญหา เมื่อผู้เรียนนำเสนอจบประโยคดังกล่าวนักเรียนเริ่มงงและพยายามหาตัวช่วย เมื่อคุณครูตั้งคำถามกลับต่อไปว่า “ทำไมคุณพ่อคุณแม่ต้องดูแลเรา ดูแลครอบครัว” เด็กๆ ก็ตอบว่า “เพราะความรักและความรับผิดชอบกับครอบครัว” ไม่ว่าจะคำตอบนี้จะถูกหรือผิด นั้นไม่สำคัญเท่ากับทำให้เด็กๆ ยังมีใจกับการเรียนรู้ การได้ค้นพบคำตอบ และใฝ่หาที่จะเรียนรู้ที่จะหาคำตอบเพื่อตั้งคำถามต่อไป ในบทบาทนี้หัวใจสำคัญของการสร้างพลเมืองคือการคืนอำนาจความรู้ให้กับพวกเขา ให้พวกเขาได้คิดตั้งคำถาม

และเป็นเจ้าของความรู้ ซึ่งในกระบวนการแบบนี้คุณครูต้องตั้งเป้าหมายในการสอนอย่างชัดเจน ต้องลุ่มลึกในเนื้อหา กล่าวคือต้องเข้าใจแก่นที่ซ่อนภายใต้เนื้อหา ความรู้ที่มากมายว่าสุดท้ายแล้วแก่นของเนื้อหานั้นคืออะไร แล้วจัดกระบวนการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเข้าไปถึงแก่นขององค์ความรู้นั้น

“การฟังเสียงเด็ก” จึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่งกว่าการบรรยาย เพราะการเรียนรู้คือการปฏิสัมพันธ์อย่างมีชีวิตระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน การบรรยายที่มุ่งเน้นอัดเนื้อหาจึงไร้ความหมายอย่างสิ้นเชิงต่อการเรียนรู้ของเด็ก หากครูไม่ฟังเสียงเด็ก ไม่คิดตั้งคำถามที่มุ่งไปถึงแก่นความรู้ ไม่เปิดพื้นที่หรือใช้กระบวนการเรียนรู้ให้เด็กได้คิดได้ปฏิบัติ ดังนั้นการออกแบบการจัดการเรียนรู้จึงสำคัญเป็นอย่างยิ่งว่าเราจะออกแบบการเรียนรู้แบบใด และครูจะออกแบบการจัดการเรียนรู้ไม่ได้เลย หากขาดการฟังเสียงเด็ก การฟังเสียงเด็กจึงเป็นประตูบานแรกของการทำให้ห้องเรียนเป็นห้องเรียนพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

“ตอนนี้เด็กๆ ของเราน่ารักขึ้นมา มีความรับผิดชอบ มีจิตอาสา พวกเขาคิดได้เอง และด้วยการเรียนรู้ผ่านกระบวนการ ครูไม่ต้องบรรยายให้เจ็บคอแล้วค่ะ”

เสียงสะท้อนบางส่วนจากครูผู้เข้าร่วม “งานคลองหกวาอินดีที่ได้รู้จัก”

(21 กุมภาพันธ์ 2558)

บทสรุปของจุดเริ่มต้นหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาพลเมืองสู่การสร้างชุมชนน่าอยู่ อย่างมีส่วนร่วม

บทสรุปของบทความนี้อยู่ที่การเริ่มต้นการเรียนรู้ครั้งใหม่ของภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน นักวิจัยเชื่อว่าโรงเรียนกับชุมชนไม่ได้แยกออกจากกัน แต่โรงเรียน

กับชุมชนล้วนเป็นส่วนเดียวกัน การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 หรือการเรียนรู้แห่งอนาคตต่อไปจะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อการเรียนรู้นั้นได้สร้างคุณค่าให้กับผู้เรียนและสังคม แม้โจทย์ของงานวิจัยครั้งนี้จะอยู่ที่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองของผู้เรียน แต่เป้าหมายหลักที่ยิ่งใหญ่นั้นคือการสร้างชุมชนน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วมผ่านตัวหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งแน่นอนว่าพื้นที่คลองหกวนั้นเป็นพื้นที่เชิงระบบนิเวศทางวัฒนธรรมที่ยึดสองปากฝั่งคลองหกวาเป็นหลัก ไม่ได้ยึดตามเขตพื้นที่การปกครอง การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมจึงเป็นเสมือนการเรียนรู้ที่เปิดพรมแดนของชีวิต ให้ผู้คนต่างๆ ในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และร่วมกันเดินไปข้างหน้าอย่างกัลยาณมิตรมากกว่าการใช้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจตามเขตปกครอง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแท้จริงแล้วงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรในระดับต่างๆ โดยเฉพาะงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมงานวิจัยเหล่านี้ล้วนตั้งอยู่บนฐานคิดแบบ “ประชาธิปไตย” ที่ทำให้ทุกคนในชุมชนการเรียนรู้มีส่วนร่วม อันจะนำมาซึ่งการสร้างความรู้เพื่อการปลดปล่อย (Emancipation) และเสริมอำนาจ (Empowerment) ให้กับทุกคนในชุมชน การเรียนรู้ นักวิจัยหรือนักการศึกษาเป็นเพียงหนึ่งในชุมชนที่ร่วมแบ่งปันประสบการณ์จัดการองค์ความรู้ ช่วยให้เขาได้ตั้งคำถาม และสร้างพื้นที่ที่พวกเขาคิดและแสดงออกถึงศักยภาพที่เขามี

บทสรุปของการสร้างเครือข่ายภาคประชาสังคมในการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสู่เมืองน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วมผ่านหลักสูตรท้องถิ่น “คลองหกวา ยินดีที่รู้จัก” คงจะเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความเปลี่ยนแปลงครั้งใหม่บนจุดเล็กๆ ในพื้นที่ เริ่มจากจำนวนโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ 12 โรงเรียน ชุมชนในพื้นที่ 27 ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4 องค์กร และภาคธุรกิจโรงงานอุตสาหกรรมอีกจำนวน 6 หน่วยงาน นักวิจัยเลือกใช้การจัดการ

ศึกษาเป็นก้าวแรกของการเดินทางเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ สุดท้ายแล้วเราอาจพบว่าในการสร้างเมืองน่าอยู่ องค์ความรู้ไม่อาจทำหน้าที่ในการสร้างความเปลี่ยนแปลงได้หากปราศจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ความรักและการเปิดมุมมองเพื่อสร้างความหวังและเชื่อมั่นในความเป็นพลเมืองของทุกคนในท้องถิ่นซึ่งเป็นพลังที่สำคัญยิ่งในการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชน งานวิจัยด้านการศึกษาในอนาคต โดยเฉพาะในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น จะต้องเป็นเสมือนพื้นที่หรือนวัตกรรมสร้างการเรียนรู้ของผู้คนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือเกื้อกูล และสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ไปด้วยกัน การเรียนรู้ที่มีความหมายและคุณค่านี้เองที่จะกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และบนความขัดแย้งทางการเมืองในระบบอบ การศึกษาที่เปิดพื้นที่ให้กับผู้คนอย่างมีส่วนร่วมคือการสร้างประชาธิปไตยในมิติของวิถีชีวิตมิติหนึ่ง และสุดท้ายการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองในทุกระดับหัวใจสำคัญคือการสร้างสังคมประชาธิปไตย สังคมที่ความเป็นมนุษย์จะเติบโตงอกงามเต็มความเป็นมนุษย์ และดูแลกันและกันผ่านกลไกโครงสร้างที่มีความเป็นธรรมกับทุกคนเสมอ

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2554).

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พุทธศักราช 2554-2559. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=395>

ฉันท ชาติทอง. (2550). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น.* กรุงเทพฯ: เพชรเกษมการพิมพ์

ชัชวาล ทองดีเลิศ. (2553). *ห้องเรียนมีชีวิต.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สันติภาพเพื่อสังคม

นันทน์ภัส รัตนศิลป์ชัย. (2553). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น*. เชียงใหม่ :
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

วีรนุช ปิณฑวนิช. (2543). อนาคตของ “หลักสูตรท้องถิ่น” จะไปทางไหน?
นิตยสารสถานปฏิรูปปีที่ 3, (27 มิถุนายน 2543), หน้า 16-23

ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.curriculum51.net/viewpage.php?t_id=64 [1 สิงหาคม 2557]

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2557). *เอกสารหมายเลข 8:
7+1 นโยบายสาธารณะ 88 ข้อเสนอ (ปฏิบัติการ) ร่วมสร้างประเทศให้น่าอยู่*. เอกสารอัดสำเนา

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2551). *แนวทางในการจัดทำกรอบ
หลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.curriculum51.net/viewpage.php?t_id=64 [1 สิงหาคม 2557]

อำไพ หรคุณารักษ์. (2550). *ความรู้เพื่อประชาชน ชุมชนการศึกษาเพื่อการพัฒนา
ที่ยั่งยืน ลำดับที่ 1 คิด..มอง..คาดการณ์..เกี่ยวกับ.. “การศึกษาเพื่อการพัฒนา
ที่ยั่งยืนในบริบทไทย”*. นนทบุรี: สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

อัญชลี ธรรมะวิจิกุล. (2552). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น*. (ออนไลน์) เข้าถึงใน
[http://panchalee.](http://panchalee.wordpress.com/2009/04/10/local_curriculum/)

[wordpress.com/2009/04/10/local_curriculum/](http://panchalee.wordpress.com/2009/04/10/local_curriculum/) สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2557

Debra McGregor, *Developing Thinking; Developing Learning*. McGraw-Hill International, 2007

Sara Hallermann, John Larmer and John R. Mergendoller, *PBL in the elementary grades*.

California: Buck Institute for Education, 2011

UNESCO. (2009). *Education for Sustainable Development*. [Online]
Available from:<http://www.unescobkk.org/education/education-for-sustainable-development/esd-home/esd-in-thai/>.
[2014, August 2]